

การจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา

Management and Development of Agro-tourism at Sao cha-ngok Subdistrict, Bangkhla District, Chachoengsao Province

ลักษณพร โรจน์พิทักษ์กุล¹ วรภัทร เมฆขจร² สราวุธ โรจนศิริ³ และ ทวีวัฒน์ จิตติเวทย์กุล⁴

^{1 2 3} คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

⁴ วิทยาลัยช่างศิลป์ สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

¹Email: laksana.roj@gmail.com, ⁴Email: tvs.bgn@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์และโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน 2) ศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ 3) ศึกษาและสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนตำบลสาวชะโงก โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้แก่ประชาชนตำบลสาวชะโงกจำนวน 356 คน โดยการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน โดยใช้แบบสอบถามแบบกึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์และโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.28 ด้านโอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 ด้านศักยภาพในการเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยว พบว่า มีศักยภาพในการเชื่อมโยง คือ หมู่ที่ 1 บ้านสาวชะโงก หมู่ที่ 3 บ้านคลองสะเดา หมู่ที่ 4 บ้านบางหัวเลน หมู่ที่ 6 บ้านคลองบ้านหมู และเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนตำบลสาวชะโงกมี 4 เส้นทาง ได้แก่ เส้นทางที่ 1 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา-นครราชสีมา ประมาณ 8 กิโลเมตร เส้นทางที่ 2 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา-นครราชสีมา ประมาณ 9.5 กิโลเมตร เส้นทางที่ 3 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา-นครราชสีมา ประมาณ 11.5 กิโลเมตร เส้นทางที่ 4 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงชนบทหมายเลข 3200 ฉะเชิงเทรา-บางน้ำเปรี้ยว ประมาณ 4.5 กิโลเมตร

คำสำคัญ : การจัดการ, การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, ตำบลสาวชะโงก

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the situation and opportunities for the development of agricultural tourism sites in the community 2) study the potential of the area to connect as a tourist destination. 3) study and explore the route of agricultural tourism in Sao Cha Ngok sub-district community. The quantitative research method and the qualitative research method were used people of Sao Cha Ngok Sub-district number 356 people By simple sampling the questionnaire was used as a statistical tool for collecting data Such as percentage, mean, standard deviation And in-depth interviews 15 key informants Using a semi-structured query And analyze descriptive data.

The research results were found that Situation and opportunity for community tourism development the overall picture is moderate. With an average of 2.28 in terms of opportunities for developing a tourist attraction Very level the average was 3.43 in terms of the potential for linking as a tourist attraction. It was found that there was a potential linkage, namely Village No. 1, Ban Sao Cha Ngok, Village No. 3, Ban Khlong Sadao, Village No. 4, Ban Bang Hua Len, Village No. 6, Ban Khlong Ban Moo. And travel routes Agriculture in Sao Cha Ngok sub-district community has 4 routes. Including Route 1 from Chachoengsao city Take Highway No. 304, Chachoengsao - Nakhon Ratchasima for about 8 kilometers. Route 2 from Chachoengsao city. Take National Highway No. 304, Chachoengsao - Nakhon Ratchasima, approximately 9.5 kilometers. Route 3 from Chachoengsao city. Take Highway No. 304, Chachoengsao - Nakhon Ratchasima, approximately 11.5 kilometers. Route 4 from Chachoengsao city. Take rural highway number 3200, Chachoengsao - Bang Nam Priao, about 4.5 kilometers.

Key words: Management, Agricultural Tourism, Sao Cha Ngok Subdistrict

วันที่รับบทความ : 04 กุมภาพันธ์ 2563

วันที่แก้ไขบทความ : 09 ตุลาคม 2563

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 15 ตุลาคม 2563

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นรูปแบบที่ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาวชนบท จากความหลากหลายของผลิตผลทางการเกษตรและความสวยงามตามธรรมชาติของเรือนสวนไร่นา เป็นจุดแข็ง ที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวในประเทศ เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการเรียนรู้วิถีการดำรงชีวิต วัฒนธรรมประเพณี (กรมการท่องเที่ยว) [1]

จุดเด่นของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การใช้ชุมชนและวิถีชีวิตชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ และการจัดการทรัพยากรบนพื้นฐาน 3 ประการ คือ ฐานการเรียนรู้และการจัดการโดยชุมชน ฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และฐานพิธีกรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จึงเป็นทางเลือกที่น่าจะได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว เพราะมีความแตกต่างกับการท่องเที่ยวกระแสหลักอย่างชัดเจน โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ มุ่งความสนใจไปยังกิจกรรม และสภาพแวดล้อมทางการเกษตรเป็นหลัก ให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมท้องถิ่น และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งเสริมให้เกษตรกรรมรายได้จากการจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ทำให้เกิดความยั่งยืนในการท่องเที่ยว แตกต่างจากการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เน้น

มูลค่าจากการท่องเที่ยวเป็นหลัก ทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม และไม่มีความยั่งยืน สอดคล้องกับรำไพพรรณ แก้วสุริยะ[2] ที่เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว หนุนเสริมความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต และทรัพยากรของตนเองได้ ก่อให้เกิดคุณค่า พลัง และความสุขอย่างยั่งยืน

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลสาวชะโงก เป็นที่ราบลุ่ม มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร ทำสวนมะม่วง มะพร้าว หนากพลู ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงกุ้ง หมู เป็ด ปลา ไก่ วัวเนื้อ และเพาะปลากัด มีสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เส้นทางคมนาคมสะดวก อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของจังหวัด เช่น วัดโสธรวรารามวรวิหาร วัดสมานรัตนาราม ตลาดน้ำบางคล้า เป็นต้น

จากศักยภาพของพื้นที่ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องการจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อนำทรัพยากรทางการเกษตรที่มีอยู่มาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ และสร้างรายได้แก่เกษตรกร และชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์และโอกาสในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชน
2. เพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่ในการเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้
3. เพื่อศึกษาและสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรในชุมชนตำบลสาวชะโงก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mix Method Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลสาวชะโงก จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 3,168 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาร์โรวามาเน่ (Taro Yamane) [3] ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ระดับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 356 คน

วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากประชากรที่เป็นเกษตรกร เจ้าของกิจการ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 15 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง

4. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือตอนที่ 1 เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ความเกี่ยวข้องกับชุมชน ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็น ตอนที่ 3 เกี่ยวกับสถานการณ์หรือสถานภาพของชุมชน ในด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการบริการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว และด้านโอกาสของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2 วิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง ถามเกี่ยวกับการจัดการและการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยใช้คำถามปลายเปิด มีความยืดหยุ่นสูง เพื่อให้แสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ และผู้สัมภาษณ์สามารถปรับเปลี่ยนคำถามได้ตามความเหมาะสม

5. การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. งานวิจัยเชิงปริมาณ แจกแบบสอบถามทั้งฉบับให้กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอาศัยอยู่ในตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 356 ฉบับ โดยประสานงานกับนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ภาครัฐในพื้นที่ได้แบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 343 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 96.35

2. งานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดย 4 วิธีการ คือ การศึกษาเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ดำเนินการ 3 ด้าน คือ 1) ด้านข้อมูล 2) ด้านเวลา และ 3) ด้านสถานที่ในการเก็บข้อมูล

3. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ขั้นที่ 1 นำข้อมูลตอนที่ 1 มาวิเคราะห์ค่าความถี่ ร้อยละ และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง และขั้นที่ 2 นำข้อมูลตอนที่ 2 มาวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (descriptive analysis) ประมวลผลในรูปของการพรรณนาความเรียงตามวัตถุประสงค์การวิจัย

6. ผลการวิจัย

1. สถานการณ์และโอกาสของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรจากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิงร้อยละ 63.3 และเพศชายร้อยละ 36.7 มีอายุระหว่าง 45-59 ปี ร้อยละ 48.1 รองลงมาอายุ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 32.1 และมีอายุระหว่าง 20-39 ปี ร้อยละ 19.8 การศึกษาระดับประถมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 42.3 รองลงมาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาหรือเทียบเท่า ร้อยละ 27.7 และน้อยที่สุดอยู่ในระดับสูงกว่าปริญญาตรี ร้อยละ 4.1 ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ร้อยละ 94.8 รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 3.8 และนับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 1.4 ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน อยู่ในช่วง 16 ปีขึ้นไป ร้อยละ 51.9 รองลงมาอยู่ในช่วง 0-5 ปี ร้อยละ 26.5 อยู่ในช่วง 11-15 ปี ร้อยละ 13.7 และอยู่ในช่วง 6-10 ปี ร้อยละ 7.9 ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย/โรงงาน ร้อยละ 38.5 รองลงมามีอาชีพเกษตรกร ร้อยละ 37.6 และน้อยที่สุดมีอาชีพรับราชการและธนาคาร ร้อยละ 5.2 มีความ

เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน ร้อยละ 69.7 รองลงมาค้าขายและให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ร้อยละ 15.2 และน้อยที่สุดเป็นผู้นำหมู่บ้าน ร้อยละ 2.0

สถานการณ์และสภาพของชุมชน ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวพบว่า ภาพรวมความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.28 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ มีค่าเฉลี่ยเป็นอันดับ 1 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.33 รองลงมาคือด้านการแสดงสินค้าของชุมชนและสินค้าเกษตรหรือการสาธิตและการให้รู้ทางธุรกิจการทำเกษตร อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.31 และที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ การจัดหาที่พักค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.17 ด้านการบริการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.53 พิจารณารายด้านพบว่า ร้านอาหารในแหล่งชุมชนมีน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.01 รองลงมาคือ สถานที่จัดแสดงหรือสาธิตการเกษตรมีปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.79 และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 ด้านการตลาดท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.91 ซึ่งด้านการจัดทำเอกสารแนะนำสถานที่ท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.17 รองลงมาคือการจัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.16 และการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.14 ด้านโอกาสของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวพบว่า อยู่ในระดับมีโอกาสมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.43 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การจัดหาที่พักมีโอกาสมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52 รองลงมาคือ การให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมระยะสั้น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.50 การแสดงสินค้าของชุมชนและสินค้าเกษตรหรือการสาธิต ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.46 การให้ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชนค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.40 การจำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.37 และการให้รู้ทางธุรกิจการทำเกษตรค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.35 ด้านการบริการท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับมีโอกาสมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 ด้านร้านอาหารมีโอกาสมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 รองลงมาคือสถานที่จอดรถ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.66 สถานที่แสดงวิชาการ/สาธิตการเกษตร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.58 สถานที่จัดแสดงกิจกรรมการเกษตร ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 สถานที่จำหน่ายสินค้า ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.56 สถานที่ชมวิวและทิวทัศน์ ค่าเฉลี่ย

เท่ากับ 3.54 ศูนย์บริการการท่องเที่ยวค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 และการนำเที่ยวชมค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 ด้านการตลาดท่องเที่ยว ภาพรวมความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 ด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีโอกาสมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.12 รองลงมาเป็นด้านการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.90 การเชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนมาทัศนศึกษาดูงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.77 การนำเที่ยวชมค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.69 และการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.64

2. ศักยภาพของพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เพราะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม อาชีพหลัก คือ การทำสวนมะม่วง 3,950 ไร่ สวนมะพร้าว 1,020 ไร่ สวนหมาก 1,211 ไร่ ทำสวนพลู 30 ไร่ ทำสวนพืชผัก 110 ไร่ มีการเลี้ยงกุ้ง เลี้ยงปลา เลี้ยงหมู ชุมชนที่มีศักยภาพจัดการท่องเที่ยว คือ หมู่ที่ 1 บ้านสาวชะโงก แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตมะม่วงส่งออกจังหวัดฉะเชิงเทรา หมู่ที่ 3 บ้านคลองสะเดา มีกลุ่มแปรรูปมะม่วง มะม่วงดอง มะม่วงแช่อิ่ม มะม่วงกวน มะม่วงสามรส ซอสมะม่วง เป็นต้น มีสวนมะม่วงพันธุ์ชายตึกของคุณสมพร กิจนุกูล เนื้อที่ 23 ไร่ สวนมะม่วงพันธุ์น้ำดอกไม้วีเชียวเสวย ของคุณบุญสม หมู่ที่ 6 บ้านคลองบ้านหมู มีสวนมะพร้าว น้ำหอม คุณกุล สงเคราะห์กุล หรือลุงแดง เนื้อที่ 50 ไร่ มีมะพร้าวน้ำหอมมากกว่าหนึ่งพันต้น ขายสดส่งห้างสรรพสินค้าและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์วันมะพร้าว นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์ใช้ปัดรอง ขิงดอง มะกอกแช่อิ่ม มะขามแช่อิ่ม มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ลั่นโตนดกปลาไหล จูเต้าวิดน้ำ ม้าหันยาเส้น เป็นต้น หมู่ที่ 4 บ้านบางหัวเลน เป็นแหล่งเลี้ยงปลากัดที่มีชื่อเสียงของคุณสุนันท์ เชื้อสุวรรณ มีพ่อค้าจากหลายจังหวัด สั่งซื้อไปจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง มีขนบธรรมเนียม ประเพณีที่สำคัญ คือ พิธีไหว้พระจันทร์ พิธีถือศีลกินเจ และความเชื่อในองค์หลวงพ่อบุญ วัดสาวชะโงก ซึ่งโด่งดังทางด้านปลัดขิก โรงเจปั้นกิมยี่อื้อตัว มีชุดใจ เป็นรูปองค์ศักดิ์สิทธิ์ ในเทศกาลถือศีล กินเจ ประชาชนจากทุกจังหวัดของประเทศไทยจะมากถือศีล เป็นจำนวนมาก

3. การศึกษาและสำรวจเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรชุมชนตำบลสาวชะโงก พบว่า มีเส้นทางคมนาคม ทั้งทางบกและทางน้ำ แต่เส้นทางที่นิยมเดินทาง มีดังนี้

เส้นทางที่ 1 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา – นครราชสีมา ประมาณ 8 กิโลเมตร ให้เลี้ยวซ้ายทางแยกเข้าวัดจุ๊กเมอ และวัดสมานรัตนาราม วิ่งตามเส้นทางประมาณ 2.5 กิโลเมตร เมื่อข้ามคลองชลประทานให้เลี้ยวขวา และใช้เส้นทางถนนเลียบคลองชลประทานเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก

เส้นทางที่ 2 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา–นครราชสีมา ประมาณ 9.5 กิโลเมตร ให้เลี้ยวซ้ายทางแยกเข้าวัดสาวชะโงกโดยตรง มีป้ายบอกทางเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก ตลอดเส้นทาง

เส้นทางที่ 3 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ฉะเชิงเทรา–นครราชสีมา ประมาณ 11.5 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายทางแยกเข้าโรงเรียนกิมยี่อื้อตัว (บ้านหมู) ประมาณ 5 กิโลเมตร ตามถนนเลียบคลองชลประทานเพื่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก

เส้นทางที่ 4 จากตัวเมืองฉะเชิงเทรา ใช้ทางหลวงชนบทหมายเลข 3200 ฉะเชิงเทรา–บางน้ำเปรี้ยว ประมาณ 4.5 กิโลเมตร เลี้ยวขวาเข้าเส้นทางฉะเชิงเทรา–อำเภอกองเขื่อน (เส้นก้นแก้ว) ประมาณ 5.5 กิโลเมตร เลี้ยวขวาทางแยกเข้าเขื่อนทดน้ำบางปะกง ผ่านวัดสมานรัตนาราม วิ่งตามเส้นทางที่จะออกทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 304 ประมาณ 2.5 กิโลเมตร และเลี้ยวซ้ายตามเส้นทางถนนเลียบคลองชลประทาน ไปยังแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก

เส้นทางคมนาคมทั้ง 4 เส้นทาง สภาพถนนส่วนใหญ่เป็นถนนแอสฟัลท์ (ยางมะตอย) สามารถใช้งานได้ตลอดทั้งปี มีป้ายบอกทางชัดเจนเป็นระยะ

7. อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยการจัดการและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่ามีหลายประเด็นที่ชุมชนจำเป็นต้องคำนึงถึงและปรับตัวให้สามารถตอบสนองในการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ สถานการณ์และสภาพของชุมชนด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว มีอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริการท่องเที่ยว อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการตลาดท่องเที่ยว ภาพรวมอยู่ในระดับ

น้อย ด้านโอกาสของชุมชนในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีโอกาสในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับมีโอกาสมาก ด้านการบริการท่องเที่ยว อยู่ในระดับมีโอกาสมาก และด้านการตลาดท่องเที่ยว พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

สถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในบริบทการจัดการโดยชุมชน เป็นการให้ทรัพยากรเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยทุนต่าง ๆ ของชุมชน คือ ทุนทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณี ความรู้ภูมิปัญญา การแสดงออกโดยรวม น้ำใจไมตรี รอยยิ้ม ความสงบ ความเรียบง่าย ทำให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นยังมีสินค้าทางการเกษตรของชุมชน รวมทั้งมีแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรได้

ด้านศักยภาพของพื้นที่ในการเชื่อมโยงเป็นแหล่งท่องเที่ยวในสถานการณ์ปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวสามารถผสมผสานคุณค่าทุกด้านเพื่อตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้ให้บริการและผู้รับบริการ การให้ประโยชน์ทางตรงและทางอ้อมแก่ชุมชน ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ สิ่งสำคัญก็คือ ชุมชนสามารถจัดการทุนทางทรัพยากรที่มีอยู่ตามธรรมชาติและทุนทางปัญญาที่ชุมชนได้สร้างขึ้นได้แก่ การอนุรักษ์ชุมชนหมู่บ้านเก่าริมน้ำ วิถีชีวิตอันสวยงามของแม่น้ำบางปะกง ซึ่งชุมชนตำบลสาวชะโงก นับว่ายังมีความร่ำรวยในความเป็นธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนมาก ซึ่งพจนา สอนศรี [4] กล่าวว่าการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน เป็นการท่องเที่ยวเน้นที่การแลกเปลี่ยน เรียนรู้ แต่ไม่ใช่ว่าได้หลักของคนในชุมชน และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ [5] ได้ให้แนวคิดว่าลักษณะที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากร และเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยว นำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี รวมทั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวิถีการผลิตของชุมชน การท่องเที่ยวชุมชนของตำบลสาวชะโงก จึงเป็นการท่องเที่ยวทางเลือก ที่นำเสนอฐานทรัพยากรในท้องถิ่น

ให้แก่คนในเมือง ที่ต้องการมาท่องเที่ยวชมธรรมชาติ ในด้านการเกษตร ตำบลสาวชะโงก เป็นแหล่งปลูกมะม่วงที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดฉะเชิงเทรา สวนมะม่วงสามารถจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือฐานการเรียนรู้ทั้งด้านกระบวนการปลูก เทคนิควิธีการปลูก การขายกิ่งพันธุ์มะม่วง การสาธิตวิธีการปลูก การตอนกิ่ง ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตร นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ คือ หลวงพ่อพุทธโสธร วัดสมานรัตนาราม พระพิฆเนศองค์ยืน ตลาดน้ำวัดโพธิ์บางคล้า ซึ่งมีค่างแว่นไถ่จำนวนมาก มีภูมิปัญญาการทำน้ำตาลสด และมีแหล่งเที่ยวชม ซ้อป ชม และใช้ ตลอดเส้นทาง

การท่องเที่ยวในยุคโลกาภิวัตน์ คนเมืองไม่ค่อยมีโอกาสนสัมผัสธรรมชาติ การมีชีวิตที่เร่งรีบ ทำให้ผู้คนหายาววัฒนธรมดั้งเดิม ที่เรียบง่าย และพื้นที่ชนบทกลายเป็นจุดขายที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยว ให้ค้นหาเอกลักษณ์ความเป็นไทยแต่ดั้งเดิม และเพื่อการพักผ่อนที่แตกต่างจากชีวิตประจำวัน ได้ชมกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวชนบท ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าตื่นตาตื่นใจของนักท่องเที่ยวจากในเมือง สอดคล้องแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (change)” ของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ [6] ที่ว่า การเปลี่ยนแปลง คือความแตกต่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เมื่อวันเวลาเปลี่ยนไป ก็เปลี่ยนสภาพจากที่เคยเป็นอยู่ไปสู่สภาพใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม โดยอาศัยเวลาเป็นเครื่องกำหนด จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่า เมื่อเวลาเปลี่ยนไป เกิดความเจริญทางด้านวัตถุ คนเริ่มหันกลับมาสู่สภาพใหม่ที่เป็นแบบดั้งเดิมแตกต่างจากที่ตนอยู่เดิม รูปแบบการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้จับสิ่งของเหล่านั้นจริงๆ ได้ทดลองทำ เช่น การเก็บมะม่วง การทดลองตอนกิ่ง การปอกมะม่วง การทำวันมะพร้าว การบรรจุมะม่วงลงหีบห่อและซื้อกลับบ้าน การช้อนปลากัด การให้อาหารไก่ เป็นต้น ทำให้เกิดความรู้สึกพอใจ ตื่นเต้น กับสิ่งที่พบเห็น เป็นประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้

การจัดการท่องเที่ยวตำบลสาวชะโงก ยึดหลักการมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีวิถีชีวิตและวิถีชุมชนเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลักษณะ พรจรรย์ พิทักษ์กุลและคณะ [7] ที่ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งพบว่า

ภาพรวมของการพัฒนาเครือข่ายการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา อยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาเครือข่าย ด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน แต่เครือข่ายการท่องเที่ยวของตำบลสาวชะโงกยังมีลักษณะหลวม ไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร จึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ความสามารถในการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผน การสรุปบทเรียน โดยเน้นความยั่งยืนและประโยชน์ต่อท้องถิ่น ส่งเสริมการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษาชุมชน การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล การจัดสรรผลประโยชน์ พัฒนาศักยภาพในการจัดการ และกระจายปัจจัยการผลิตให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจ และสังคม และสามารถตัดสินใจกำหนดชีวิตด้วยตนเอง

สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรของตำบลสาวชะโงก คือผู้นำชุมชน เป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา และมีความรู้ ความสามารถด้านการพัฒนา การปกครอง สร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มอาชีพ สามารถกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักรู้ คิดแก้ไขปัญหา และร่วมดำเนินการอย่างมีพลัง นอกจากนั้นยังมีลักษณะที่ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเชื่อถือ และยอมรับซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Development potential-diffusion theory) ของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ [8] และ สนธยา พลศรี [9] ที่ว่าถ้าหากมีผู้นำหลายประเภทมากเท่าใดก็จะยิ่งทำให้การพัฒนา มีระดับสูงมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้นำมักจะเป็นคนที่มีคุณภาพ ในการทำงานของผู้นำ ถ้ารวมคนได้เป็นจำนวนมาก จึงทำงานใหญ่ หรืองานมีคุณภาพมากได้ ผู้นำที่มารวมตัวกันทำงานอย่างทุ่มเท จึงทำให้เกิดผลต่อการพัฒนาสังคม ชุมชน หรือหมู่บ้าน

8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะจากการนำผลการวิจัยไปใช้

1. วางแผนเพื่อนำทรัพยากรของชุมชน มาเป็นเครื่องมือสร้างเศรษฐกิจชุมชน ควรจัดเตรียมสถานที่สำหรับดูงาน และเที่ยวชม ให้มีความเหมาะสม พัฒนาสินค้า และของที่ระลึก เพื่อจัดจำหน่าย และมีแผนการ

เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงให้เป็นโปรแกรมเดียวกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมได้อย่างต่อเนื่อง

2. ประสานความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มผลผลิตและสร้างอำนาจต่อรอง ทำให้เกษตรกรมีผลกำไรสูงขึ้น และมีส่วนร่วมในการจัดการให้มากยิ่งขึ้น

3. ใช้การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นเครื่องมือให้ความรู้แก่ชุมชน เน้นการท่องเที่ยวแบบสาธิต และป้องกันมิให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มากเกินไป เพราะจะส่งผลกระทบต่อราคาผลผลิต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวทางการเกษตรของตำบลสาวชะโงกและเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ตำบลบางคล้า ตำบลกิ่งคลองเขื่อน เป็นต้น

2. ควรศึกษากิจกรรมของแหล่งท่องเที่ยวอื่น ที่ส่งผลต่อการใช้ทรัพยากรที่เหมือน หรือแตกต่างกัน และควรศึกษาถึงผลกระทบที่สำคัญ เช่น รูปแบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมของชุมชน

9. กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ ที่สนับสนุนทุนวิจัย และขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลสาวชะโงก ผู้นำชุมชน เจ้าของสวนในชุมชนตำบลสาวชะโงก และในพื้นที่ใกล้เคียงทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อมูลวิจัย จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

10. รายการอ้างอิง

- [1] กรมการท่องเที่ยว, คู่มือการประเมินแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว. 2555.
- [2] ราไพพรรณ แก้วสุริยะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2543.
- [3] Yamane, Taro} Statics: AnIntroductory Analysis, 3rded, New York: Harper and Row Publications, 1973.

- [4] พจนา สวนศรี, เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหน่วยที่ 8-15, นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. 2546.
- [5] มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, คู่มือการจัดการ: การท่องเที่ยวชุมชนและบ้านพักแบบโฮมสเตย์, เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- [6] สัญญา สัญญาวิวัฒน์, การพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2525.
- [7] ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล, อธิพงษ์ ทศวรรษ, ภาควิชาลบลม, “การพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนตำบลสาวชะโงก อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา,” รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการและเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ราชชนครินทร์ วิจัย ครั้งที่ 9, มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, ระหว่างวันที่ 3-4 เมษายน 2561
- [8] สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้ประโยชน์เบื้องต้น พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542.
- [9] สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ: โอ. เอส.พรินต์ติ้ง เฮาส์, 2550.

